

Zámek Pardubice

Kraj: Pardubický

Okres: Pardubice

GPS souřadnice: 50.040997N, 15.776483E

Adresa URL: www.vcm.cz

Prvořadou stavbou centra města Pardubice, významnou dominantou a kulturním střediskem je areál zámku na nevýrazné vyvýšenině nad soutokem Labe s Chrudimkou, jedna z nejcennějších památek naší goticko-renesanční architektury.

Vedle Zelené brány představuje další výraznou dominantu Pardubic zámek. Dostaneme se k němu z města přes malebný Příhrádek. Ten je klasickým předbraním s tím, že je vybudován, jakoby tvořil organickou součást města. Teprve potom se před námi rozevře pohled na majestát zámku.

Přijdeme k němu z Příhrádku po hrázi, navršené roku 1805 místo původního dřevěného mostu, a mineme tenisové kurty, dějiště známé a tradiční Juniorky (tenisové mistrovství juniorů ČR). Tak jako na Zelené bráně je reliéf s erbovní pověstí o Ješkovi z Pardubic, na vstupní bráně zámku je reliéf z roku 1511 s erbovní pověstí pánů z Pernštejna. Jejich erb s černou zubří hlavou a se zlatým kruhem v nozdřích na stříbrném (později i zlatém) štítu najdeme v Pardubicích na mnoha místech. Vypráví se, podle jedné verze pověsti, že prý kdysi někde na Moravě kradl někdo chudému uhlíři Vojtěchovi v chalupě zásoby potravy, když odcházel do lesa za prací. Vojtěch jednou zloděje přistihl. Byl to zubr. Popadl zvíře za rohy, ale nevěděl, co s ním má dělat. Tu prý nějaký ptáček, asi sýkorka na stromě, na Vojtěcha zavolal: „lejčí, lejčí.“ Vojtěch si z lýka, které měl ovázáno kolem nohou, upletl houžev, prostrčil ji zubrovi nozdrami a takto zkrocené zvíře odvedl na knížecí hrad, kde mu před ušaslými diváky usekl sekerou jedinou ranou hlavu, za kteréžto udatenství dostal do znaku onu zubří hlavu s kruhem v nozdřích a lesy, kde dříve páčil uhlí. Postavil tam prý potom hrad.

Počátky panského sídla v místech nynějšího pardubického zámku sahají podle archeologických nálezů do konce 13. století. Dnešní podoba zámku pochází hlavně z rozsáhlé přestavby podniknuté pány z Pernštejna od konce 15. do čtyřicátých let 16. století. Nepatrné zbytky ze starších vývojových fází objektu jsou nyní schopni rozpoznat jen odborníci. Vilém z Pernštejna přetvořil na přelomu 15. a 16. století starší hrad vsutku zásadním způsobem. V době končící éry středověkých hradů a současně s pronikající renesancí objevujících se myšlenek na jiný typ sídel – pohodlných, ale neopevněných zámků, vytvořil Vilém z Pernštejna v Pardubicích rezidenci, která je přechodem mezi hradem a zámkem. Vilém totiž zabral rozlehlé území (svým půdorysem je téměř stejně velké jako celé město), které dokonale opevnil, a areál původního hradu přestavěl na velký palác, vyhovující již novým nárokům života aristokracie.

Opevnění sestávalo z mohutného hliněného valu s nárožními rondely, kam se dalo umístit těžké dělostřelectvo. Na úpatí valu se nacházela hradba se střílnami pro střelce z ručních palných zbraní a před ní široký příkop, který se dal v případě nebezpečí rychle zavodnit. Opevnění zámku je považováno za vrchol pozdně gotického pevnostního stavitelství a v takovém rozsahu a stavu dochování nenajdete ve střední Evropě jeho obdobu. Při stavbě opevnění, ale i paláce, a při úpravách celého zastavěného území byly prováděny v poměrně krátké době zemní práce

v takovém rozsahu, že to dodnes vzbuzuje úžas.

Uvnitř paláce se dochovaly zbytky nástěnných raně renesančních maleb. Stěny téměř všech místností postupně pokrývaly malby iluzivní architektury, provázené bohatými motivy rostlinných ornamentů, a celé obrazy s biblickými výjevy i antickou mytologií. Nejcennější dochovaný soubor představují malby v rytířských sálech prvního patra. Mezi nimi je obraz s námětem starozákonní legendy o Samsonovi a Dalile z roku 1532 nebo monumentální nástěnný obraz vyjadřující protestantské dogma Zákona a Milosti, či postava Štěstěny vrtkavé a další. Tyto malby vznikaly ve 30. letech a na začátku 40. let 16. století. Vzácně se na pardubickém zámku dochovaly z této doby i dva malované dřevěné kazetové stropy. Hodnotné jsou ovšem i četné kamenické prvky – pozdně gotické, goticko-renesanční a raně renesanční. Mezi nimi vyniká především vstupní portál, jehož základ byl vytvořen roku 1529, ale osazen byl až roku 1541. Dva roky na to ozdobil vstup do zámku kamenný most s bohatou reliéfní výzdobou.

Pernštejnové ve třetí generaci svůj majetek neudrželi a zadlužené panství byli nuceni prodat králi. Zámek se stal sídlem správy komorního velkostatku a místem jen občasných návštěv panovníka. Poslední větší úpravy zde prováděl v 70. letech 16. století královský stavitel Oldřich Avostalis. Z té doby pochází sgrafitová výzdoba fasád, štít nad průčelím paláce a úpravy druhého patra. Přistavěno bylo hlavní schodiště a renesanční arkády na vnitřním nádvoří. Z pozdějších dílčích úprav v době baroka, projektovaných F. M. Kaňkou, se dochoval jen sál v přízemí vstupního křídla paláce, který dnes slouží jako výstavní sál.

Objekt zámku čím dál tím víc podléhal komerčním zájmům velkostatku, v důsledku čehož časem zmizela původní výzdoba i inventář. Výrazně se to projevovalo, když byl zámek zastaven a posléze prodán v polovině 19. století privátním subjektům – bankovním společnostem a poté baronovi Richradu Drasche z Wartinberka. Teprve roku 1920, když za pozemkové reformy zámek koupil pardubický Musejní spolek, začala záchrana této mimořádné památky. Musejní spolek, který tu měl předtím pronajato několik místností, zde vystavil veřejnosti své tehdy již poměrně bohaté sbírky. Ovšem po 2. světové válce musel Musejní spolek zámek odevzdat státu a poté ukončit svou činnost. Začala se zanedbávat údržba a připravená celková rekonstrukce se odkládala. Začala, až když se koncem roku 1977 zřítilo několik stropů a zhoršil se havarijní stav hlavní zámecké budovy. Rekonstrukce se ale i potom vlekla natolik, že objekt v podstatě chátral dál. Ještě na začátku 90. let jeho stav vypadal beznadějně. Od roku 1994, kdy správu areálu převzalo zdejší Východočeské muzeum, se podařilo obnovu zámku urychlit natolik, že dnes tento architektonický klenot znovu ožívá.

Z areálu pardubického zámku se stalo významné kulturní a společenské centrum Pardubic se svými hodnotami vynikající památky umístěné v pásu zeleně. Hlavním uživatelem zámku je Východočeské muzeum, které postupně realizuje ambiciózní program. Na konci jeho realizace by tu mělo být devět expozic, výstavní sály, zpřístupněné památkové interiéry, přednáškový sál, studovna, kavárna a zázemí pro další aktivity. Již dnes mají návštěvníci možnost navštívit výstavy, rytířské sály a ze stálých expozic sbírku českého skla, která patří u nás k největším, expozici sbírky zbraní a sbírku pohlednic Orbis Pictus. Kromě Východočeského muzea užívá část prostor zámku také Východočeská galerie a některé své provozní prostory tu má i Státní památkový ústav Pardubice. Od roku 2010 je zámek s opevněním zapsán na seznam národních kulturních památek České republiky. Prohlídkové okruhy:

PROHLÍDKY RYTÍŘSKÝCH SÁLŮ

ZÁMEK JAKO PERNŠTEJNSKÁ REZIDENCE

